

K DOKAZOVÁNÍ ZNALECKÝMI POSUDKY V ROZHODČÍM ŘÍZENÍ

THE EVIDENCE UPON EXPERTISE IN ARBITRATION

Martin Janků¹ - Karel Marek²

Vysoká škola finanční a správní Praha, Fakulta právních a správních studií

ABSTRAKT

Článek se zabývá specifiky rozhodčího řízení ve srovnání s tradičními procesními postupy před obecnými soudy. Podstata procesu zůstává stejná. Pro nálezy v rozhodčím řízení musí být totiž zachována možnost vynucení. Stát (a bezpochyby také strany sporu) musí získat nezbytné záruky pro běžný průběh rozhodčího řízení. Článek se zejména zabývá specifiky dokazování a provádění důkazů v rozhodčím řízení. Začíná analýzou ustanovení § 20 zákona 216/94 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Poté charakterizuje některá specifika důkazů při použití znaleckých posudků a výpovědi znalců při ústním jednání.

ABSTRACT

In respect of the several deviations of arbitration proceedings in comparison with the traditional legal procedure before the ordinary courts, the former remain similar to the ordinary court procedure in the basic features. It follows the nature and function of the procedure, because if the result of the arbitration should be approved by the State power and receive necessary possibility of enforcement, the State (and without any doubt the parties to the procedure as well) must obtain the necessary guarantees for the ordinary course of arbitration. The present paper deals with the specifics of taking of evidence and the importance of evidence in arbitration proceedings. It starts with the analysis of the provisions of the section 20 of the 1994 Act on Arbitration Proceedings. The paper further characterizes some specifics of evidence taking in the course of arbitration proceedings regarding the use of expert opinions and testimonies of experts in oral hearing as evidence. Finally, the paper comments on the role and nature of the activities of arbitrators (arbitration panel) in the taking of evidence by expert opinions.

I. ÚVODEM

Obecně bývá rozhodčí řízení definováno jako rozhodování sporů soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi, které jsou oprávněny na základě platných právních předpisů projednat a rozhodnout spor, jenž jim byl stranami předložený. Základními předpoklady k tomuto postupu je arbitrabilita sporu (tj. způsobilost být projednán a rozhodnut v rozhodčím řízení) a příslušnost instituce či osoby působící jako rozhodčí soud (rozhodce) k projednání konkrétního sporu (blíže např. *Bělohávek*, 2013, s. 64 ad.). Tato obecně vyplývá z rozhodčí smlouvy, resp. rozhodčí doložky obsažené ve smlouvě zakládající právní vztah mezi stranami, jenž je základem vzniklého sporu.

¹ Autor působí na Fakultě právních a správních studií Vysoké školy finanční a správní Praha a na Provozně ekonomické fakultě Mendelovy univerzity v Brně.

² Autor působí na Fakultě právních a správních studií Vysoké školy finanční a správní Praha.

Ve sporech s mezinárodním prvkem vzniklých mezi obchodníky, resp. smluvními stranami obecně, byla možnost jejich projednání v rozhodčím řízení uznávána československým, později pak českým právním řádem po desetiletí (počátky spadají do období před 2. světovou válkou avšak dnešní podoba rozhodčího soudnictví má svůj počátek ve zřízení Rozhodčího soudu československé obchodní komory roku 1949)³. Ve vnitrostátních sporech však byl tento postup upraven českým právem poměrně nedávno – roku 1994 schválením zákona o rozhodčím řízení (zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, dále jen „zákon o rozhodčím řízení“).

I při řadě odchylek rozhodčího řízení od klasického průběhu řízení před řádnými soudy si prvně jmenované zachovává v základních rysech podobnost z řízením soudním. Vyplývá to z podstaty a funkce řízení, protože pokud má být výsledek rozhodčího řízení aprobován státní mocí a mají-li mu být touto mocí propůjčeny donucovací prostředky k jeho vykonatelnosti, musí se státu (a nepochybně též stranám řízení) dostat potřebných záruk kvality proběhlého řízení. Tento příspěvek se zabývá specifiky dokazování a významu důkazních prostředků, v rozhodčím řízení. Východiskem je zde analýza ustanovení § 20 zákona o rozhodčím řízení. V dalším příspěvek přihlíží k některým specifikům, s nimiž se při dokazování v rozhodčím setkáváme při použití znaleckého posudku a svědectví znalce jako důkazních prostředků. Závěrem autoři v příspěvek zaujímají stanovisko k povaze činnosti rozhodce, resp. rozhodčího senátu při provádění důkazu znaleckým posudkem v rozhodčím řízení.

II. VÝCHODISKA - DOKAZOVÁNÍ V ÚPRAVĚ ZÁKONA O ROZHODČÍM ŘÍZENÍ

Strany sporu tím, že přijímají rozhodčí doložkou, uzavřenou ve vzájemné shodě, příslušnost rozhodce (rozhodčího soudu) projednat a rozhodnout spor musí počítat s tím, že při řízení nebudou aplikována všechna pravidla jinak platná pro kontradiktorní řízení v civilních věcech před soudy a že respektování všech procesních pravidel pro dokazování před soudy není ve zjednodušené podobě řízení rozhodčího ani možné, ani vhodné.⁴

K dokazování se vztahuje § 20 zákona o rozhodčím řízení. Základní kategorií důkazních prostředků jsou důkazy listinné, které – s ohledem na povahu sporů ze smluv, které jsou v rozhodčím řízení projednávány, jsou většinou dostačující k prokázání skutkových tvrzení stran. Zákon ostatně stanoví, že důkazy výslechem účastníků, svědků či znalců – tedy druhy důkazních prostředků v civilním řízení před soudy zcela běžné a možno říci zásadní – mohou rozhodčí soudy provádět pouze tehdy, jestliže se uvedené osoby k řízení dobrovolně dostaví a poskytnou výpověď. Také jiné důkazy mohou provádět jen tehdy, jsou-li jim poskytnuty. Příčinou této specifické úpravy průběhu dokazování je okolnost, že k provedení svých úkonů nedisponuje rozhodce ani rozhodčí soud státní donucovací mocí k nařízení⁵ Může se nicméně stát, že provedení některého důkazu se ukáže v průběhu řízení jako nezbytné pro zjištění skutkového stavu. Potom lze využít ustanovení druhého odst. § 20, podle něž procesní úkony, které nemohou rozhodci sami provést, provede na jejich dožádání soud.(*Janků, M., Marek, K., 2016*)

Pokud jde o druhy důkazů, které rozhodci mohou provádět v rozhodčím řízení, je výčet uvedený v ustanovení § 20 odst. 1 pouze demonstrativní. Obecně i pro rozhodčí řízení platí, že jako důkaz je možno použít vše, co může věrohodně prokázat skutkové či právní okolnosti věci, tj. toho, co je předmětem řízení nebo co z pohledu rozhodců může takové okolnosti pro-

³ Ve stanovách Československé obchodní komory, které byly schváleny výnosem ministerstva vnitra ze dne 24. 12. 1948, se počítalo s vytvořením rozhodčího soudu. Ministerstvo zahraničního obchodu vydalo 1. 6. 1949 výnos, jímž se schvalují Statut a Řád Rozhodčího soudu Československé obchodní komory (č. 128/1949 II část Ú. 1.).

⁴ K tomuto důsledku specifické povahy rozhodčího řízení mohou strany přihlídnout např. tím, že si některá, pro ně významná či důležitá pravidla dokazování upraví (vymění) přímo v rozhodčí smlouvě. Toto řešení je ovšem stranami využíváno pouze ojediněle.

⁵ Výjimku v tomto směru představuje pouze pravomocný rozhodčí nález, který je závazný též pro orgány státní moci.

kázat. Analogické použití občanského soudního řádu (zákon č. 99/ 1963 ve znění pozdějších změn doplnků, dále jen OSŘ), které umožňuje § 30 zákona, bude v daném případě vhodné. Skutečností ovšem zůstává, že nepůjde o postup podle občanského soudního řádu, nýbrž může jít pouze o obdobu takového postupu, kdy úprava v OSŘ slouží spíše jako vodítko. Bude tak možno například provést důkaz též notářským a exekutorským zápisem či jakoukoliv listinou, včetně veřejných listin, výpisů z veřejných knih apod. (Bělohávek, 2012), Všechny tyto důkazy však musí být poskytnuty rozhodcům dobrovolně

Způsob provádění důkazů v rámci rozhodčího řízení je v kompetenci rozhodců. Jsou to rozhodci, kteří rozhodují, zda budou čteny dokumenty, slyšení svědci či prováděny a zkoumány jiné důkazy. Při tomto rozhodování musí rozhodci vždy brát v úvahu náklady celého rozhodčího řízení. Od rozhodců se nevyžaduje provádět vlastní vyšetřování. Je *de facto* na uvážení samotných stran, jaké důkazy předloží na podporu své argumentace s ohledem na předložené nároky či vznesené námitky. Rozhodci hodnotí důkazy podle svého vlastního přesvědčení a na základě tohoto přesvědčení vynáší své rozhodnutí. Důkazy, které posuzují, zahrnují také svědectví a posudky znalců.

III. DISKUSE-DOKAZOVÁNÍ ZNALECKÝMI POSUDKY A SVĚDECTVÍM ZNALCŮ

Na chápání funkce a postavení znalců ve sporných řízeních můžeme v teorii nalézt rozdílné názory. Jen stručně a s jistým zjednodušením lze učinit závěr, že tyto dva názory odpovídají modelům diferencovaným podle právních kultur - *common law* a *civil law*.

V kontinentálním prostředí je zásadně znalec chápán jako kvalifikovaná osoba, která poskytuje pomoc především soudu. Souvisí to též s větší investigativní funkcí soudu v kontinentálním prostředí, nežli je tomu v systémech *common law*. (srov. analogicky v rozhodčím řízení Schwarz, Konrad, 2009) Právě v řízeních probíhajících v rámci úpravy *common law* je znalec chápán spíše jako kvalifikovaná osoba, která poskytuje pomoc stranám v rámci jejich břemen, tvrzení a břemena důkazního. Tyto osoby i zde ovšem musí splňovat předpoklady nestrannosti, objektivity a odbornosti, byť se jejich jistá stranickost předpokládá. Tento systém klade vysoké nároky na zachování základních zásad kontradiktorního řízení ve smyslu spravedlivého procesu a rovného prostoru, který musí být poskytnut všem stranám, aby se mohly též analogickým prostředky vyjádřit k tvrzením a důkazům protistrany. Znalec je tedy tradičně chápán jako někdo, kdo poskytuje podporu konkrétní straně. Ani *common law* však nepopírá závazky znalce přibrané stranou vůči soudu. I v tomto systému totiž znalec plní funkci, pomocí níž má vyplnit mezery ve vědomostech soudu. Základní povinností znalce pomoci soudu v oblasti svých specializovaných znalostí bez ohledu na další závazky vůči straně, která znalce přibrala.

Současně je však třeba upřesnit, že ani jedna z uvedených koncepcí se v současnosti nevyskytuje v čisté podobě. Zejména v kontinentálním právním systému a jeho procesních předpisech, je postupně poskytován poměrně velký prostor také znalcům, které představí, resp. přibere pro svou podporu strana v řízení. Lze též sledovat obecný trend zrovnoprávnění znalců ustanovovaných soudem a těch znalců, které přibírají strany. (Bělohávek, Hótová, 2011)

Jedním z nejvýznamnějších rozdílů "znaleckých posudků" v rozhodčím řízení oproti řádnému soudnímu řízení, je ten, že strany ani rozhodčí soud nejsou vázány striktně danými pravidly pro výběr znalců. Zatímco v některých zemích jsou předepsány pro řízení před obecnými soudy určité formální požadavky, např. zápis do zvláštního registru znalců (kupř.

v právu Česka, Slovenska, Rakouska, Německa či Francie)⁶, většina těchto požadavků se na rozhodčí řízení nevztahuje. Rozhodci a strany samotné mají tedy podstatně větší volnost vybrat odborníka podle svého výběru.⁷ Přirozeně že mohou vybrat také ze seznamu znalců nebo postupovat analogicky jako v případě postupů, které jinak platí pro obecné soudy.

Přímo v rozhodčí smlouvě si smluvní strany mohou vytvořit pravidla, jež by měli uplatňovat rozhodci, včetně pravidel týkajících se znalců (kupř. možnost, že vybraní znalci nemusí být zapsáni v seznamu znalců stanovým zákonem). Mohou uplatňovat procesní pravidla státu, na jehož území by se mělo konat rozhodčí řízení, resp. pravidla (řád) rozhodčího soudu, pro jehož příslušnost k rozhodování sporů se rozhodly. Dohodou si však mohou sjednat používání procesních pravidel jiného státu, popř. Rozhodčích pravidel UNCITRAL (*Růžička, 2005*).

Pokud se týče Řádu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR z roku 2012 (v platném znění dle novely účinné od 1. 10. 2015), tento ve svém § 34 (Důkazy) vypustil ustanovení předchozího Řádu z roku 2007, podle něhož rozhodčí senát mohl podle svého uvážení stanovit provedení znaleckého posudku či si může vyžádat předložení důkazů třetími osobami. Z toho někteří autoři vyvozují, že tento postup současně platný Řád RS neumožňuje (*Maisner, Trapl, 2015*).

Znalecký posudek v podobě listinného důkazu je v rozhodčím řízení zkoumán tak, že předsedající rozhodce čte nebo sdělí jeho obsah rozhodčímu senátu v průběhu ústního jednání. Rozhodci mohou rovněž nařídit straně, jež předložila stejnopisy posudku, předložení originálu tohoto dokumentu. O předložení takového dokumentu mohou rozhodci též požádat třetí osobu. Pokud by tato třetí osoba neposkytla požadovaný důkazní prostředek, nezbytný k provedení dokazování, rozhodčí soud může požádat o pomoc soud. Soud má mocenské oprávnění nařídit, aby státní správa nebo orgány samosprávy poskytly určité relevantní skutečnosti, které nebyly zpřístupněny rozhodci (srov. § 128 a 129/2 OSŘ v platném znění)

Pokud strany nepředložily pro posouzení skutečností, vyžadujících odborné znalosti, příslušný znalecký posudek, mohou rozhodci, zpravidla po vyslechnutí účastníků, rozhodnout o jmenování znalce a požádat strany, navrhly příhodnou osobu (znalec může být rovněž cizinec nebo tuzemský či zahraniční znalecký ústav). Současně strany i rozhodce určí problémy, k jejichž vyřešení má vypracování znaleckého posudku směřovat. Strany mohou být požádány, aby každá navrhla několik alternativních osob, jež považují jako příhodné k vypracování posudku. V případě, že by mezi návrhy stran nepanovala shoda ani na jediné navržené osobě, může určit osobu znalce rozhodce (předseda rozhodčího senátu). Současně rozhodce nařídí stranám složení poloviny částky jako zálohy na odměnu znalci za vypracování posudku. Znalec započne s prací na vyhotovené posudku teprve po složení této zálohy stranami. Po dokončení znaleckého posudku a jeho zaslání stranám se může každá ze stran vyjádřit k jeho obsahu, popř. též navrhnout, aby byl znalec předvolán k ústnímu jednání za účelem zodpovězení otázek k obsahu posudku.

Existují také případy, kdy každá strana předloží již spolu s rozhodčí žalobou, resp. žalobní odpovědí jako důkaz své vlastní znalecké posudky, jejichž závěry však jsou radikálně odlišné. V takových případech může rozhodce či rozhodčí senát ustanovit (postupem uvedeným výše) znalce k vypracování nového znaleckého posudku a považovat znalecké posudky stran za další listinné důkazy. Může ale též jmenovat odborníka pro přípravu hodnocení znaleckého posudku.⁸ Je nutno si uvědomit, že jmenování jiného odborníka vypracovat zprávu pouze

⁶ Pro český právní řád požadavek vyplývá z § 9 zákona o znalcích a tlumočnících, č. 36/1967 Sb. v znění platném od 1.12.2012.

⁷ Před několika lety zvažovalo předsednictvo Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR možnost vytvoření vlastního seznamu znalců pro potřebu rozhodování v rozhodčím řízení před RS.

⁸ Přezkoumání závěrů znaleckého posudku ve smyslu ustanovení § 127 odst. 2 o s. ř. dalším posudkem jiného znalce, vědeckého ústavu nebo jiné instituce (tzv. revizní znalecké zkoumání) je namísto tehdy, jestliže znaleckým dokazováním

znamená náklady dále a často velmi vysoké, pro strany, který prodlužuje rozhodčí řízení v řádu měsíců. (Růžička 2005)

Odborná způsobilost znalců se řídí podle jejich osobního statutu. Toto je zejména nutné mít na zřeteli, pokud má být jako znalec pověřena zahraniční osoba (ať fyzická či právnická). Osobní statut je právní řád upravující právní poměry a následky vyplývající ze skutečností, které se dotýkají osobních vlastností určitého subjektu, například jejich způsobilost k právům a k právnímu jednání, omezení, popř. zbavení způsobilosti k právnímu jednání. Hraničním určovatelem pro určení osobního statutu fyzické osoby je jejich státní příslušnost (*lex patriae*). Některé zahraniční právní řády (především v oblastech angloamerického práva) používají rovněž jako hraniční určovatel bydliště fyzické osoby (blíže viz Kučera, 2015).

Základní požadavky na osobu znalce, resp. faktory, podle kterých je znalec vybírán, lze jak pro individuální subjekty (strany), tak i rozhodčí soud shrnout následovně:

- Dostatečná specializace (oprávnění): základním předpokladem výběru je zápis znalce v daném oboru či odvětví do seznamu znalců. Znalec se zásadně nevyjadřuje k otázkám mimo svou specializaci (tedy k otázkám z jiného oboru či odvětví). V odůvodněných případech může pouze využít spolupráce s konzultantem. Pod požadavkem specializace se tedy míní formální požadavek zápisu znalce do znaleckého seznamu pro určitý konkrétní znalecký obor. Již jen zápis pro takový obor (odvětví, specializaci) totiž znamená, že před zápisem byly zkoumány odborné znalosti, zkušenosti a předpoklady znalce. Rozhodce proto před zvolením vybrané osoby pro konkrétní případ není povinen tyto předpoklady zkoumat znovu.

- Odbornost a zkušenosti: tento předpoklad úzce souvisí se specializací podle předchozího kritéria a podporuje výběr znalce, který je známý jako odborník pro danou oblast či je známo, že se danou problematikou zabývá již dlouhodobě. V tomto případě jde tedy o výběr znalce podle faktických okolností konkrétního případu a podle skutečného odborného zaměření znalce, které rozhodce hodnotí vždy v konkrétní věci individuálně.

- Reference: jsou významným faktorem výběru, neboť zadavatel – ať již strany či rozhodčí soud – má primárně zájem vybrat znalce spolehlivého, nekonfliktního a na profesionální úrovni. Proto si vybírá často ze skupiny znalců, o nichž má pozitivní informace či předchozí zkušenosti (zejména z jiných obdobných sporů, jež soud, byť v jiném složení rozhodců v senátu, projednával).

Posudky znalců hrají v moderním rozhodčím řízení velmi významnou roli. Rozhodčí řízení se často týká složité specializované nebo technické problematiky (stavebnictví, strojírenství, výpočetní techniky apod.) Právě v těchto sporech rozhodci nezbytně potřebují a také vyžadují podporu znalců (specialistů) tak, aby mohli pochopit specifickou problematiku významnou pro daný případ. Odborné vyjádření znalce (ať již v podobě písemného posudku nebo výpovědi formou výslechu znalce) tak představuje důležitou součást rozhodovacího procesu v činnosti rozhodčích senátů.

Co se týče práva (či povinnosti) rozhodčího soudu jmenovat znalce, nejsou názory na tuto problematiku jednotné. Různé rozhodčí senáty mohou mít odlišný přístup ke jmenování znalců. Obecně platí, že rozhodci jsou oprávněni ustanovit znalce vždy, pokud jim toto právo není *expressis verbis* odepřeno použitelnou právní úpravou nebo jinými pravidly aplikovanými na řízení (Řádem rozhodčího soudu). Mnoho předpisů v rámci národního práva nebo jiných procesních pravidel použitelných na konkrétní rozhodčí řízení výslovně takové právo rozhodcům přiznává. Česká právní úprava obsahuje výslovné ustanovení o možnosti využít znalce v § 20

nebyly objasněny všechny skutečnosti potřebné k rozhodnutí ve věci, k nimž je třeba odborných znalostí, popř. jestliže soud má k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce a pro rozpor), které se nepodařilo v řízení odstranit nemohou být tyto znalecké posudky podkladem pro rozhodnutí. (NS 25 Cdo 583/2001).

(viz též výše).

V rozhodčí praxi je znalec rozhodci přibírán jen zřídka pro řešení technických otázek, které již byly řešeny v posudcích znalců přibráných stranami sporu. Znalci jmenovaní rozhodcem (senátem) jsou někdy jmenováni na žádost jednoho, případně obou, účastníků, ale senát – jak již bylo zdůrazněno – se také může rozhodnout jmenovat znalce z vlastního rozhodnutí. Rozhodci si v těchto případech obvykle od účastníků vyžádají návrhy, aby mohli vybrat možné znalce. Společné návrhy stran sporu jsou zpravidla zárukou pozitivního postoje stran k vyřešení sporu.

Význam znalců v rozhodčím řízení dokumentuje i široký rozsah úkolů, které jsou jim zadávány. Škála znaleckých úkolů se pohybuje od identifikace a posouzení výskytu a příčin údajných vad až k řadě otázek, které souvisejí s rozhodováním o samotné skutkové podstatě případu a hodnocení důkazů předkládaných jedním nebo více účastníky, týkají se vyjádření ohledně výskytu určitých událostí a skutečností, posouzení výše nároku, případně až po vyjádření všeobecného názoru na nárok účastníka jako takový. Znalci se tedy velmi často vyjadřují bezprostředně k otázkám, které samy představují hlavní úkol rozhodců při posuzování skutkového a právního stavu sporu. Není výjimečné, že znalcům je kladena shodná otázka, jakou si rozhodci sami kladou, a která je rozhodující pro samotný výrok budoucího rozhodčího nálezu.

Využití znalců v rozhodčím řízení s sebou přináší významné rozdíly oproti jejich využití v řízení soudním. Jedním z nich, pokud jde o tzv. znalecký důkaz v rozhodčím řízení oproti řízení soudnímu, je ten, že strany ani rozhodčí senát nejsou vázáni některými striktními pravidly, pokud jde o výběr znalců. Splnění určitých formálních předpokladů, závazných pro soud, se v rozhodčím řízení mnohdy neuplatní. Jak rozhodci, tak strany mají podstatně větší volnost při výběru znalce. Většinou však – zejména, pokud jmenuje znalce samotný rozhodce či rozhodčí senát, využívají nabídky znalců v některém ze znaleckých rejstříků, či aplikují analogicky některé postupy, které využívají soudy.

Jsou to právě rozhodci, zejména pokud se zabývají mezinárodním rozhodčím řízením, či působí též u některých zahraničních rozhodčích tribunálů, kteří mají důležité zkušenosti z nejrůznějších oblastí praxe. A jsou to rozhodci samotní, kteří v mezích předpisů a pravidel použitelných na konkrétní řízení rozhodují o tom, jaký význam znaleckému posudku přisoudí. Totéž ostatně platí i pro rozhodování o tom, zda znalecký posudek k některé otázce připustí či nikoliv. Volné uvážení v těchto otázkách má proto v rozhodčím řízení podstatně větší rozsah než v řízení před soudy.⁹ Souvisí to s tím, že strany mají možnost ovlivnit jmenování osoby rozhodce či složení rozhodčího senátu, a lze tedy předpokládat, že budou usilovat o navržení rozhodců, kteří jsou v té či oné míře schopni posoudit rovněž řadu odborných meritorních otázek, pro jejichž hodnocení by obecný soud potřeboval podporu znalce ve větším rozsahu. Zásada spravedlivého procesu (*fair trial*) však obvykle vyžaduje, aby rozhodci znalecký posudek jednak provedli, pokud jej jako důkaz připustí, a aby mu poté věnovali odpovídající pozornost. Současně je nezbytné, aby se s takovým důkazem, vypořádali způsobem srozumitelným pro strany v odůvodnění nálezu. Stejně by se měli vypořádat i s rozhodnutím, kterým znalecký důkaz případně nepřipustí.

V rozhodčím řízení je obvykle přiznávána větší volnost stranám (jejich právním zástupcům), pokud jde o komunikaci se znalcem, jeho přípravu na výsledky a případně studium pracovních verzí posudků. Nesmí přirozeně ovlivňovat nezávislost znaleckého hodnocení. Požadavek nezávislosti znaleckého zkoumání ve smyslu komunikace mezi znalcem a stranou ostatně vyžadují nejen právní předpisy upravující rozhodčí řízení, nýbrž často i různé etické

⁹ Odepření přizvání znalce či upření významu znaleckého posudku v rozsahu, jaký navrhuje strany (resp. některá z nich) nemohou strany zpochybnit v rámci návrhu na soudní přezkum (zrušení nálezu soudem) podle zákona, neboť tato otázka není v zákoně zařazena mezi důvody k soudnímu přezkumu dle § 31 zákona o rozhodčím řízení.

kodexy, ať znalecké, či advokátní.

Jiným specifikem rozhodčího řízení je, že praxe připouští určitou míru participace stran (jejich právních zástupců) na formulování znaleckých posudků znalci, které sama strana přibere, při respektování principů nezávislosti a objektivitivy znaleckého posudku. Jde tedy o něco, co v řízení před soudy je v zásadě nepřijatelné. V neposlední řadě díky internacionalizaci rozhodčího řízení se zde prosazuje praxe *common law* i tehdy, pokud je řízení co do sídla rozhodčího řízení konáno ve státu s kontinentální právní tradicí *civil law*. (Rozehnalová, 2005)

Další otázkou je přípustnost a rozsah výslechu znalce, který pro potřebu rozhodčího řízení vypracoval znalecký posudek. V některých právních řádech je výslech znalce poté, co ten předloží znalecký posudek, nezbytný a je stanoven právem. Snaha o snižování nákladů rozhodčího řízení vede k tomu, že i zde se strany i rozhodci spokojí často jen s písemnou formou znaleckého posudku. V závislosti na konkrétní národní úpravě nebo národních právních zvyklostech to může být právě výlučně rozhodčí řízení, které umožní předložení pouze písemné verze znaleckého posudku. Na druhé straně rozhodčí řízení poskytuje prostor pro zařazení výslechu znalců do průběhu ústního jednání. Aplikovány jsou takové postupy, jako například tzv. *znalecká konfrontace*, společný výslech více znalců, výslech skupiny znalců zpracovávajících jeden a tentýž posudek, když může záviset na jejich vlastní dohodě, který z nich zodpoví určitou jim položenou otázku. Zásadně se totiž vychází z toho, že, postupy týkající se znaleckých důkazů v soudním řízení se v podstatě na řízení před rozhodci použijí omezeně či vůbec. (Bělohávek, Hótová, 2011).

V rozhodčím řízení (v závislosti na příslušných pravidlech použitelných pro takové řízení, tradici určitého druhu sporů nebo oblasti, kde jsou tyto spory v řízení před rozhodci řešeny) se lze setkat také s tím, že prezentace znaleckých posudků se připouští dokonce ve fázi, kdy jsou již jinak uzavřeny v rámci projednání věci výslechy a kdy se provádí již jen doplňující důkazy. Prezentace znaleckých posudků se dokonce (byť spíše výjimečně) připouští i v rámci shrnující fáze, tj. fáze, kdy strana prezentuje závěrečné návrhy. To platí obvykle ve složitých mezinárodních sporech, kdy závěrečné shrnutí věci může být časově náročnější. Jde tedy o postupy, které by v řízeních před soudy byly často zcela nemyslitelné.

IV. ZÁVĚR

Přístup rozhodčího senátu k využívání znalců a posudků jimi vypracovaných v průběhu rozhodčího řízení jako důkazního prostředku významného pro rozhodnutí o sporném nároku souvisí obecně s širším problémem povahy a rozsahu uplatnění důkazního břemene v rozhodčím řízení. Jinými slovy jde o posouzení otázky, zda rozhodnutí rozhodce (senátu) plně závisí na tom, jestli žalující strana unese či neunese povinnost spolehlivě prokázat všechny svá tvrzení v rozhodčí žalobě předloženými (a provedenými) důkazy, nebo zda je rozhodce (senát) povinen odstranit pochybnosti či nejednoznačnosti skutkového stavu prokázaného na základě důkazů předložených stranami k tomu, aby mohl spravedlivě rozhodnout.

Všeobecně uznávaným pravidlem v doktríně rozhodčího řízení je princip "*ei qui affirmat non ei qui negat incumbit probatio*", vycházející ze zásad římského práva. Jinak řečeno, strana dovolávající se existence určité skutečnosti, musí tuto skutečnost prokázat (Reiner, 1994). Konsens již nepanuje kupř. v otázce povinnosti stran prokázat neexistenci určité skutečnosti či v rozsahu diskrece rozhodců při nejednoznačných závěrech, vyplývajících z předložených důkazů. Někteří autoři zastávají tvrzení, že rozhodčí soud nemůže provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu jen a výlučně z důkazů, které byly provedeny. (Maisner, Trapl, 2015). Vztaženo na otázku užitečnosti znaleckého posudku to

znamená, že provedení posudku, i pokud jeho potřeba vyvstane až v průběhu rozhodčího řízení, mohou navrhopvat výlučně strany. Bude-li důkazní situace na základě předloženého posudku (předložených posudků) nejednoznačná, platí, že žalující strana neunesla důkazní břemeno a rozhodce (senát) v příslušné části její návrh zamítne. Jiní autoři jsou naopak názoru, že rozhodci (rozhodčí soud) je oprávněn ustanovit (jmenovat) znalce vždy, pokud je toho zapotřebí k vyjasnění skutkového stavu a pokud jim to platná právní úprava vysloveně nezakazuje. (Bělohlávek, Hótová, 2009). Tato situace může nastat tehdy, strany předloží v rámci žaloby, resp. žalobní odpovědi vlastní znalecké posudky, jejichž závěry jsou radikálně odlišné. V takových případech může rozhodce (rozhodčí senát) ustanovit znalce k vypracování nového, resp. revizního znaleckého posudku (Růžička 2005).¹⁰

Autoři tohoto příspěvku se přiklánějí k posledně uvedeným názorům doktríny s ohledem na povahu rozhodčího řízení a funkci rozhodce (rozhodčího soudu) v průběhu řízení. Vedle nalézání práva rozhodce poskytuje služby stranám, které se rozhodly pro rozhodčí řízení jako alternativu řízení soudního pro menší formálnost řízení a tím zpravidla vyšší efektivitu. Za respektování principu spravedlivého řízení je aktivní zapojení rozhodce (senátu) nejen v zájmu stran řízení, ale i v zájmu spolehlivého zjištění skutkového stavu a rozhodnutí na tomto základě.

KLÍČOVÁ SLOVA

rozhodování sporů, rozhodčí řízení, rozhodčí soud, rozhodce, dokazování, znalecký posudek

KEYWORDS

dispute resolution, arbitration, Court of arbitration, the arbitrator, the taking of evidence, expert opinion

POUŽITÁ LITERATURA

1. BĚLOHLÁVEK A. J.: Arbitration Law of the Czech Republic: Practice and Procedure. JurisNet, New York, 2013.
2. BĚLOHLÁVEK A. J.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. Vydání, 2012 Praha: C.H. Beck.
3. BĚLOHLÁVEK, A., HÓTOVÁ, R., Znalci v mezinárodním prostředí v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a investičních sporech. 2011, Praha: C.H. Beck.
4. JANKŮ, M., KAREK, K. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při HK ČR a AK ČR. článek publikován 16.5.2016 online na <http://www.bulletin-advokacie.cz/rozhodci-rizeni-pred-rozhodcim-soudem-pri-hk-cr-a-ak-cr?browser=mobi> a Specifika dokazování znaleckými posudky v rozhodčím řízení, sborník z konference o rozhodčím řízení, ZČU Plzeň, 2016, v tisku.
5. KUČERA Z, PAUKNEROVÁ M., RŮŽIČKA K.a kol.: Mezinárodní porávo soukromé, 8. Vydání, 2015, Praha, Doplněk.
6. MAISNER, M., TRAPL, V. Řád Rozhodčího soudu Hospodářské komory ČR a Agrární komory ČR. Komentář. 2015, Praha, Walters Kluwer.
7. REINER, A. The Standards and Burden of Proof in International Arbitration 10 Arbitration International, 1994.

¹⁰ Tento názor se opírá mj. i o stanovisko Nejvyššího soudu ČR zaujaté v NS 25 Cdo 583/2001: „Přezkoumání závěrů znaleckého posudku ve smyslu ustanovení § 127 odst. 2 o s. ř. dalším posudkem jiného znalce, vědeckého ústavu nebo jiné instituce (tzv. revizní znalecké zkoumání) je namístě tehdy, jestliže znaleckým dokazováním nebyly objasněny všechny skutečnosti potřebné k rozhodnutí ve věci, k nimž je třeba odborných znalostí, popř. jestliže soud má k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce a pro rozpor), které se nepodařilo v řízení odstranit nemožou být tyto znalecké posudky podkladem pro rozhodnutí.“

8. ROZEHNALOVÁ, N. Určení fór a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem. *Bulletin advokacie*. 2005, in: č. 4, s. 16-23.
9. RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem Hospodářské komory ČR a Agrární komory ČR, 2005, Plzeň, Dobrá Voda.
10. RŮŽIČKA K.: *Mezinárodní rozhodčí řízení*. 1997, Praha: Prospektrum.
11. SCHWARZ, F. T, KONRAD, C. W.: *The Vienna Rules: A Commentary on International Arbitration in Austria*. 2009, Kluwer Law International.

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORŮ

doc. JUDr. Martin Janků, CSc.

Fakulta právních a správních studií

Vysoká škola finanční a správní

Estonská 500

101 00 Praha 10

E: jankum@mendelu.cz

prof. JUDr. Karel Marek, CSc.

Fakulta právních a správních studií

Vysoká škola finanční a správní

Estonská 500

101 00 Praha 10

E: k.marek@centrum.cz